

Antoni Makać

Uniwersytet Gdański

GLOBALIZACJA I REGIONALIZACJA WE WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARCE ŚWIATOWEJ. ISTOTA I WZAJEMNE RELACJE OBU TYCH PROCESÓW

Nie ulega wątpliwości, że postępujący we współczesnym świecie proces globalizacji działalności gospodarczej jest bardzo złożonym, wielowarstwowym procesem ekonomicznym, który wywiera znaczący, a być może nawet zasadniczy wpływ na obecny i przyszły rozwój gospodarki światowej, jego kierunki i charakter. Warto tu także zwrócić uwagę na to, że oprócz procesów globalizacji w sferze gospodarczej, we współczesnym świecie mamy również do czynienia z analogicznymi procesami globalizacyjnymi w sferze np. politycznej, społecznej, kulturalnej, itp. Te procesy wywierają z kolei określony wpływ m.in. na kierunki i charakter rozwoju politycznego, społecznego, kulturalnego współczesnego świata, przy czym pamiętać należy, iż procesy globalizacyjne w sferze gospodarczej i w pozostałych sferach są ze sobą dość ściśle powiązane. Uzupełniają się bowiem, a w pewnej mierze wzajemnie stymulują.

Globalizacja jest pojęciem wieloznacznym i w związku z tym bywa definiowana w rozmaity sposób [Zaorska 1998, s. 7-8, 13-21]. Globalizację we współczesnej gospodarce światowej można definiować np. jako proces, którego istota sprowadza się do redukcji stopnia odseparowania od siebie różnorodnych rynków produktów (towarów i usług) i czynników produkcji (siły roboczej, kapitału, technologii). Prowadzić to będzie natomiast do jednolitego rynku towarów, usług i czynników produkcji, obejmującego wszystkie kraje i regiony geograficzne, oraz łączenia się w jedną całość rynków zarówno narodowych, regionalnych, jak i międzynarodowych, w konsekwencji zaś powstania tzw. rynku globalnego. W efekcie tak rozumianego procesu globalizacji możliwy będzie nieograniczony dostęp do wszystkich tych rynków dla wszystkich zainteresowanych podmiotów gospodarczych, niezależnie od ich rodzaju oraz kraju czy regionu, z którego pochodzą. Efektem takiej globalizacji będzie również wzrost stopnia międzynarodowej współ-

zależności ekonomicznej oraz wzajemnych powiązań tych podmiotów [Misala 2002, s. 152; Bożyk, Misala, Puławski 2002, s. 395].

Globalizacja może być także rozumiana jako bardzo zaawansowany, niekiedy nawet najwyższy etap (faza czy pułap) umiędzynarodawiania (internacjonalizacji) działalności gospodarczej. Jedną z istotnych cech tego etapu jest scalanie się (integrowanie) prowadzonej przez poszczególne podmioty w skali międzynarodowej działalności gospodarczej (np. wymiany towarów i usług, obrotów kapitałowych, kooperacji technologicznej, produkcyjnej itp.) [Makać, Oziewicz 2000, s. 155-185; Zaorska 1998, s. 14-17; Gwiazda 2000, s. 9-10]. Uczestnikami (podmiotami) tak pojmowanego procesu globalizacji mogą być wszyscy uczestnicy działalności gospodarczej na skalę międzynarodową, a zatem praktycznie wszystkie podmioty gospodarki światowej, za które uznawane są: przedsiębiorstwa krajowe, przedsiębiorstwa międzynarodowe/korporacje transnarodowe, gospodarki narodowe, międzynarodowe ugrupowania integracyjne i gospodarcze oraz międzynarodowe organizacje gospodarcze. Owo integrowanie się (scalanie się) prowadzonej przez poszczególne podmioty międzynarodowej działalności gospodarczej powoduje m.in. pełne i trwałe przestawianie się na działanie w skali rynku globalnego i gospodarki globalnej, tzn. na globalny zasięg ich działalności, prowadzenie globalnej strategii, np. produkcyjnej czy handlowej, globalnej polityki handlowej, inwestycyjnej itp. Integrowanie się międzynarodowej działalności gospodarczej poszczególnych podmiotów (dokonujące się zresztą – co warto zauważyć – w sposób podobny do procesu międzynarodowej integracji gospodarczej) uznać można za swego rodzaju kwintesencję procesu globalizacji we współczesnej gospodarce światowej [Makać, Oziewicz 2000, s. 157; Makać 1999, s. 10-20].

Pojęcia regionalizm i regionalizacja są wieloznaczne. Można je kojarzyć z różnymi dziedzinami czy podziałami, np. geograficznym, administracyjnym, politycznym, historycznym, etnicznym, kulturowym, społecznym, ekonomicznym itd. Z punktu widzenia prowadzonych rozważań, regionalizm i regionalizacja interesować nas będą wyłącznie w kontekście dokonujących się we współczesnej gospodarce światowej procesów internacjonalizacji i globalizacji działalności gospodarczej. Tak ujmowaną regionalizację zdefiniować można analogicznie do wcześniej zdefiniowanej globalizacji, a więc jako pewną fazę (etap, poziom) procesu umiędzynarodawiania (internacjonalizacji) działalności gospodarczej, procesu, którego charakterystyczną cechą jest scalanie się (integrowanie się) prowadzonej przez poszczególne podmioty w skali międzynarodowej różnego rodzaju działalności gospodarczej (czyli np. wymiany handlowej, obrotów kapitałowych, kooperacji produkcyjnej itd.). Z tym jednak zastrzeżeniem, że w wypadku regionalizacji proces internacjonalizacji oraz integrowania się takiej działalności odnosi się tylko do skali regionalnej, a nie – jak w wypadku globalizacji – do skali globalnej. Uczestnikami tak pojmowanego procesu regionalizacji mogą być natomiast podmioty prowadzące międzynarodową działalność gospodarczą na skalę regionalną, takie np.

jak przedsiębiorstwa narodowe i transnarodowe, gospodarki narodowe i ich gałęzie, a w pewnym stopniu również regionalne ugrupowania integracyjne.

Dodać tu wypada, że regionalizacja (podobnie jak wcześniej globalizacja) definiowana może być także jako proces redukcji stopnia odseparowania rynków produktów i czynników produkcji, wyłącznie jednak w skali regionalnej. W konsekwencji dochodzi do scalenia się (integrowania się) tych rynków oraz działalności gospodarczej w skali regionalnej [Misala 2002, s. 155; Miklaszewski 2002, s. 365-366].

Wynika stąd, że regionalizacja, pojmowana jako pewna faza procesu internacjonalizacji działalności gospodarczej, w praktyce realizuje się przede wszystkim w ramach międzynarodowych regionalnych ugrupowań integracyjnych¹. Uznać również można, że globalizacja i regionalizacja to jakby dwie różne fazy (etapy, poziomy) tego samego procesu internacjonalizacji działalności gospodarczej: szersza i wyższa – globalna oraz węższa i niższa – regionalna. W związku z tym, między globalizacją i regionalizacją (przejawiającą się w formie regionalnej integracji gospodarczej) można także dopatrzeć się wielu nieprzypadkowych podobieństw. Do najistotniejszych podobieństw zaliczyć można to, że:

- istota obydwu procesów sprowadza się do scalania działalności gospodarczej w skali międzynarodowej przez usuwanie barier utrudniających międzynarodowe przepływy produktów oraz czynników produkcji, a w konsekwencji sprzyjania powstawaniu trwałych powiązań – również strukturalnych – między podmiotami gospodarczymi uczestniczącymi w tych procesach;
- zbliżone są zarówno najważniejsze uwarunkowania, jak i motywy procesów globalizacji i regionalizacji (tj. regionalnej integracji gospodarczej) we współczesnej gospodarce światowej. Jeśli chodzi o podobne uwarunkowania, odnosi się to przede wszystkim do zasadniczych przesłanek postępującego w gospodarce światowej procesu internacjonalizacji działalności gospodarczej, takich jak: odpowiedni poziom rozwoju szeroko rozumianej infrastruktury, umożliwiającej międzynarodowe obroty gospodarcze (np. sieci powiązań transportowych, telekomunikacyjnych, bankowych itd.); istnienie realnej lub przynajmniej potencjalnej komplementarności struktur gospodarczych między podmiotami uczestniczącymi w międzynarodowej działalności gospodarczej; prowadzenie przez zainteresowane państwa bądź ugrupowania integracyjne sprzyjającej internacjonalizacji działalności gospodarczej polityki ekonomicznej (odnosi się to zwłaszcza do procesu regionalnej integracji gospodarczej, bo wszystkie trzy ww. uwarunkowania są zarazem podstawowymi uwarunkowaniami międzynarodowej integracji gospodarczej w ogóle). Jeśli zaś chodzi o podobieństwa motywów procesów globalizacji i regionalnej integracji, to w obu wypadkach jest to m.in. dążenie do rozszerzenia rynków zbytu, kon-

---

¹ Szerzej nt. istoty i mechanizmów międzynarodowej integracji gospodarczej, uwarunkowań procesu integracyjnego, podstawowych typów integracji, form ugrupowań integracyjnych itp. – zob. [Makać 2001, s. 9-36].

centracji produkcji, zwiększania skali produkcji, obniżenia jednostkowych kosztów wytwarzania, uzyskania lub ułatwienia dostępu do deficytowych czynników produkcji (np. nowoczesnej technologii, kapitału), do rynków zaopatrzenia itp.;

- procesy globalizacji i regionalizacji (regionalnej integracji gospodarczej) we współczesnej gospodarce światowej rozwijają się równolegle i zbliżone są też skutki ekonomiczne obu tych procesów (np. efekty alokacyjne, akumulacyjne i lokalizacyjne) [Misala 2002, s. 160-162].

Między rozumianymi jako fazy (etapy) procesu internacjonalizacji działalności gospodarczej procesami globalizacji i regionalizacji (regionalnej integracji gospodarczej) – poza pewnymi podobieństwami – występują jednak także dość wyraźne różnice. Przede wszystkim chodzi o to, że jeśli przyjmiemy, iż jednym z efektów (następstw) internacjonalizacji działalności gospodarczej w gospodarce światowej jest scalanie się tej działalności w skali międzynarodowej, w konsekwencji może to prowadzić również (choć niekoniecznie w każdym wypadku) i do stopniowego scalania się wywodzących się z różnych krajów/podmiotów gospodarczych prowadzących taką działalność (np. przedsiębiorstw narodowych, transnarodowych, gospodarek narodowych i ich gałęzi itd.). Różnica między globalizacją a regionalną integracją polega zaś na:

- skali (zakresie) takiego ewentualnego scalania się podmiotów gospodarczych z różnych krajów, mianowicie w procesie globalizacji może dziać się to w skali świata (tzn. wszystkich krajów), w procesie regionalnej integracji dzieje się jedynie w skali regionalnej (tzn. określonej grupy krajów);
- głębokości, a także trwałości i charakterze procesu scalania/integrowania się podmiotów gospodarczych z różnych krajów; w procesie globalizacji owo scalanie/integrowanie się nie jest – jak się wydaje – na tyle głębokie i trwałe, jak może być w procesie regionalnej integracji gospodarczej, w tym bowiem wypadku scalanie się tych podmiotów ma zwykle nieco inny niż w globalizacji – m.in. celowy i głęboki – strukturalny charakter;
- sposobie (narzędziach) realizacji procesu scalania/integrowania się podmiotów gospodarczych z różnych krajów; w wypadku regionalnej integracji gospodarczej proces ten dokonuje się w sposób uporządkowany (zaplanowany) i celowy; wspomagany jest on m.in. przez odpowiednią politykę ekonomiczną poszczególnych krajów-uczestników regionalnego ugrupowania integracyjnego; wspomaga go również istnienie i działanie określonych instytucjonalno-organizacyjnych form ugrupowania integracyjnego, w ramach którego się dokonuje (w postaci np. unii celnej, wspólnego rynku, unii gospodarczej itp.). W wypadku globalizacji jest to natomiast raczej proces o charakterze żywiołowym, wywoływany np. wymogami międzynarodowego rynku, konkurencji itp., a zatem proces nie z góry zaplanowany, odpowiednio sterowany, stymulowany i korygowany w razie potrzeby określonymi narzędziami polityki ekonomicznej – jak ma to zwykle miejsce w ugrupowaniu integracyjnym [Misala 2002, s. 162-163; Miklaszewski 2002, s. 365-367].

Czy zatem – w świetle tego wszystkiego, co powiedziane zostało wyżej – procesy globalizacji i regionalizacji (regionalnej integracji gospodarczej) są względem siebie procesami konkurencyjnymi czy komplementarnymi? W pełni jednoznaczna odpowiedź na takie pytanie jest bardzo trudna. Z jednej bowiem strony, jak wspomniano wcześniej, globalizację i regionalną integrację można traktować jako dwie fazy tego samego procesu internacjonalizacji działalności gospodarczej: bardzo szerokiej, w zasadzie niczym nieograniczonej i w pewnym sensie najwyższej w procesie internacjonalizacji fazy globalizacji oraz węższej, wyraźnie ograniczonej w swym zasięgu, podporządkowanej pewnym regułom i głębszej fazy tego procesu w postaci regionalnej integracji gospodarczej. Z drugiej jednak strony, poszczególne podmioty gospodarki światowej, uczestniczące w procesie internacjonalizacji działalności gospodarczej, pozbawione są jak gdyby z góry możliwości nieskrępowanego, pełnego wyboru formy (i zakresu) swego uczestnictwa w tym procesie (wykluczając tu raczej tylko teoretycznie wyobrażalną opcję pełnej autarkii gospodarczej i dobrowolnego odseparowania się od międzynarodowego życia gospodarczego). Taki ewentualny wybór ograniczony jest praktycznie tylko do wyboru między uczestnictwem i nieuczestnictwem w procesach regionalnej integracji gospodarczej oraz określonym ugrupowaniu integracyjnym. Dość trudno sobie wyobrazić możliwości wyboru między uczestnictwem i nieuczestnictwem w procesie globalizacji, gdyż globalizacja jest pewnym obiektywnym procesem dokonującym się jak gdyby niezależnie od chęci lub niechęci objętych tym procesem podmiotów gospodarczych. Trudno też wyobrazić sobie możliwość skutecznego, indywidualnego przeciwstawiania się procesowi globalizacji przez poszczególne podmioty gospodarcze (np. przedsiębiorstwa, gospodarki narodowe poszczególnych krajów) niechętnie – np. z powodu spodziewanych zagrożeń – globalizacji, ewentualne podejmowanie takich prób skończyłoby się natomiast zapewne niepowodzeniem, tzn. np. ich izolacją lub eliminacją z międzynarodowego życia gospodarczego, co spowodowałoby określone straty gospodarcze, społeczne itp.

Nie ulega zaś wątpliwości, że we współczesnej gospodarce światowej bardzo wiele podmiotów gospodarczych, uczestniczących w działalności gospodarczej na skalę międzynarodową (np. różnego rodzaju przedsiębiorstwa, gospodarki narodowe poszczególnych krajów, w tym zwłaszcza krajów słabszych gospodarczo) może czuć się w rozmaity sposób zagrożonych żywiołowymi procesami globalizacji (np. pojawiającą się na rynkach międzynarodowych coraz silniejszą, tzw. totalną konkurencją, nasilającą się dominacją produkcyjną, technologiczną, handlową – wielkich firm, koncernów, silnych gospodarek/krajów). Jeśli natomiast nie potrafią one lub nie będą w stanie indywidualnie przystosować się do procesów globalizacyjnych, znaleźć w nich określone miejsce dla siebie i wyciągnąć z tego korzyści, jedynym, jak się wydaje, rozwiązaniem mogącym zapobiec wielu zagrożeniom stwarzanym przez globalizację jest włączanie się (o ile to tylko będzie możliwe) do regionalnych procesów integracji gospodarczej i regionalnych ugrupowań integracyjnych. W takim wypadku regionalna integracja gospodarcza będzie jednak nie tyle procesem w pełni konkurencyjnym wobec procesu

globalizacji, ile raczej będzie to rozwiązanie tylko w jakiejś mierze alternatywne wobec udziału w procesie globalizacji, do pewnego stopnia ograniczające lub eliminujące niektóre zagrożenia wywoływane przez globalizację. Udział określonych podmiotów gospodarczych (np. gospodarek krajów) w procesie regionalnej integracji oraz uczestnictwo w ugrupowaniu integracyjnym nie wyklucza jednak możliwości czy konieczności równoległego uczestnictwa w procesie globalizacji, choć już może z nieco innych, zapewne korzystniejszych, pozycji niż w wypadku podmiotów działających indywidualnie na rynku międzynarodowym.

Literatura

- Bożyk P., Misala J., Puławski M., *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa 2002.
- Gwiazda A., *Globalizacja i regionalizacja gospodarki światowej*, Toruń 2000.
- Makać A., *Gospodarka światowa – jej istota i struktura*, [w:] *Współczesna gospodarka światowa*, red. A.B. Kisiel-Łowczyk, UG, Gdańsk 1999.
- Makać A., *Międzynarodowa integracja gospodarcza – podstawowe problemy teoretyczne*, [w:] *Procesy integracyjne we współczesnej gospodarce światowej*, red. E. Oziewicz, PWN, Warszawa 2001.
- Makać A., Oziewicz E., *Istota procesu globalizacji w gospodarce światowej. Problemy globalne współczesnego świata*, [w:] *Globalizacja w gospodarce światowej*, Uniwersytet Gdański, Sopot 2000.
- Miklaszewski S., *Regionalna integracja gospodarcza a globalizacja*, [w:] *Handel międzynarodowy 2002*, red. K. Budzowski, S. Wydymus, AE, Kraków 2002.
- Misala J., *Globalizacja i regionalizacja międzynarodowego życia gospodarczego w świetle teorii wymiany międzynarodowej*, [w:] *Globalizacja w gospodarce światowej*, Uniwersytet Gdański, Sopot 2002.
- Zorska A., *Ku globalizacji? Przemiany w korporacjach transnarodowych i w gospodarce światowej*, PWN, Warszawa 1998.

GLOBALIZATION AND REGIONALIZATION IN THE CONTEMPORARY WORLD ECONOMY. THE ESSENCE AND MUTUAL RELATIONSHIPS INVOLVED IN BOTH OF THESE PROCESSES

Summary

In this paper globalization and regionalization (treated as a regional economic integration) are defined as two different phases of the internationalization process of economic activity in the contemporary world economy.

There are certain similarities and differences between the globalization process and the regional integration process. However, they are not competitive in relation to each other and take place in parallel. However, regional integration, to some extent, can sometimes be an alternative solution to the globalization process.